

Telegraful Român

FOAIE RELIGIOASĂ EDITATĂ DE ARHIEPISCOPIA ORTODOXA ROMÂNĂ DE ALBA-IULIA ȘI SIBIU

PREȚUL INSERȚIUNILOR:

Un cm² 60 bani pentru odată; dacă se publică de mai multe ori se dă rabat corespunzător.

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA

se adresează REDACȚIEI Telegrafului Român,
Sibiu, str. 1 Mai nr. 35. — Articolele nepublicate nu se înapoiază.

ABONAMENTUL:

Pe un an: 24 lei
Pe 6 luni: 12 lei
Cont nr. 49.8.01

Credința noastră

44. Viața morală în Hristos-Domnul

Am prezentat pînă acum învățătura de credință și cultul divin al Bisericii noastre. Ambele își au temeiul în Iisus Hristos, care s-a descoperit pe Sine ca Fiu al lui Dumnezeu și s-a jertfit pentru mîntuirea noastră. Fiecare credincios trebuie să cunoască învățătura dumnezeiască dată de Iisus Hristos Bisericii Sale. Fiecare credincios trebuie să intre în comuniune cu Hristos prin sfintele slujbe ale Bisericii. La acestea trebuie să adăugăm viața morală după asemănarea lui Hristos, pentru ca unirea cu Hristos și cu Biserica să fie cât mai deplină.

Intr-adevăr e bine să cunoaștem învățătura de credință. Dacă însă nu o aplicăm în viața zilnică, dacă nu ne străduim să ne asemănăm cu Hristos, să ne arătăm prin fapte că viețuim în Hristos, învățătura e numai sunet gol, iar credința e cuvînt fără miez. Căci de am ști toate tainele și am avea toate cunoștințele și toată credința, iar dragoste nu avem, nimic nu sîntem (I Cor. 13, 2). La fel dacă ne facem rugăciunile zilnice, dacă participăm la sfintele slujbe, îndeosebi la Sfînta Liturghie, dar ne rugăm numai cu buzele, nu și cu sufletul întreg, cu căință și dragoste, nu e destul pentru ca viața noastră în Hristos să fie deplină. Sfînta noastră Biserică ne învață să ducem lupta împotriva păcatelor și să creștem în virtute, adică în sfințenia vieții, ca să ne străduim — prin harul lui Dumnezeu — să ne ridicăm mereu tot mai aproape de „starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos” (Efes. 4, 13).

Desigur cunoașterea învățăturii de credință ne ajută să ducem lupta pentru desăvîrșirea morală. Desigur sfintele slujbe ne împărtășesc harul divin, ne înalță spre Dumnezeu. Dar și învățătura și sf. slujbe trebuiesc — la rîndul lor — completate prin viața morală corespunzătoare. Căci acestea trei una sînt în Iisus Hristos și în Biserică și una trebuie să fie în sufletul, în viața fiecărui credincios. Cunoașterea trebuie să fie roditoare în fapte. Sfintele slujbe trebuie să ne întărească în credință și să ne dea puteri de a viețui după voia Tatălui ceresc. Iar viața morală ne ajută să pătrundem mai adînc învățătura de credință și să trăim cu putere prezența și lucrarea lui Hristos în sfintele slujbe. Cel ce are o viață curată, o viață de creștere continuă în virtute, acela înțelege mai deplin dreapta credință și sfintele slujbe și se adîncește în marea taină a Dumnezeirii, care se sălășluiește întru noi și ne perfecționează mereu.

Izvorul și modelul sfințeniei, al vieții morale creștine, este Iisus Hristos. El ne cheamă să-i urmăm Lui, ca să ajungem la asemănare cu El. Iar strădania de a ne desăvîrși mereu în Iisus Hristos e cea mai grea luptă, căci e luptă fără răgaz, așa cum fără răgaz se frămîntă valurile mării, înalțîndu-și coamele înspumegate spre nemărginirea cerului, ce-și răsfrînge lumina în oglinda lor neconținut mișcătoare.

Iisus Hristos este centrul și ținta viețuirii noastre morale, pentru că Dumnezeu — om fiind, pe de o parte revărsă în noi harul divin, prin care devenim o făptură nouă și ne înnoim mereu, pe de altă parte El este modelul dumnezeiesc spre care tindem și ne înalțăm. Astfel prin Taina Sfîntului Botez sîntem curățiți de păcatul strămoșesc și ne îmbrăcăm în Hristos. Devenim fii ai lui Dumnezeu după har. Prin celelalte Sfinte

Taine se adîncește comuniunea noastră cu Iisus Hristos. (S. ex. prin Spovedanie ne curățim de păcatele săvîrșite, prin Sf. Împărtășanie Hristos se sălășluiește în noi și noi sălășluim în El (Ioan 6, 56). În felul acesta Iisus Hristos ne dăruiește prin Biserică harul divin, cu care sîntem chemați să colaborăm ca lucrarea harului să fie roditoare într-o viață tot mai curată și mai desăvîrșită.

Care este ținta desăvîrșirii? Ne-o spune Mîntuitorul: „Fiți desăvîrșiți precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrșit este” (Matei 5, 48). Prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, desăvîrșirea lui Dumnezeu a luat chip de om și a viețuit între oameni. Astfel persoana și viața lui Iisus este descoperire a însăși desăvîrșirii divine. El este Sfîntul, în care nu este păcat (Evrei 4, 15). El este ținta și modelul desăvîrșirii. Pe El trebuie să-l urmăm.

E adevărat că Iisus Hristos ne-a dat diferite porunci. E adevărat că noi trebuie să împlinim poruncile Domnului. Dar viața morală creștină nu se limitează la împlinirea poruncilor. De ce? Pentru că unii pot să „împlinească” poruncile numai de formă, sau ca să fie lăudați de semenii. Pe dinafară se arată a fi plini de bunătate, dar în inima lor sînt plini de răutate. Sînt „fățarnicii”, pe care Mîntuitorul i-a mustrat și condamnat cu asprime. De asemenea nu-i destul să nu faci rău nimănui, ci trebuie totodată să faci bine semenului tău. De fapt numai prin dragoste, prin facerea de bine este înlăturată răutatea și dinăuntru și dinafară și se lucrează cu adevărat în dubul lui Hristos.

Cel ce are dubul lui Hristos, acela și trăiește și lucrează în dubul lui Hristos și nu numai că împlinește toate poruncile, ci și crește în Hristos și se desăvîrșește în Hristos. Mîntuitorul însuși se pune pe Sine ca model, pe care să-l întrupăm în noi, în cuvintele, faptele și simțămîntele noastre, în toată viața noastră. Așa ne îndeamnă El: „Învățați de la mine că sînt blînd și smerit cu inima” (Matei 11, 29); „Să vă iubiți unul pe altul precum v-am iubit eu pe voi” (Ioan 13, 34). El e modelul desăvîrșit al iubirii, smereniei, blîndeții, bunătății, jertfelniciei, slujirii, iertării și altor virtuți, iubirea fiind în centru. Căci în iubire se cuprind toate, ea „e legătura desăvîrșirii” (Coloseni 3, 14).

Cum însă Iisus Hristos e însăși Desăvîrșirea dumnezeiască, noi sîntem chemați să „alergăm la țintă”, adică la Hristos-Domnul. Alergarea aceasta spre ținta desăvîrșirii lui Hristos însă nu se termină niciodată. Căci niciodată nu vom ajunge așa de desăvîrșiți precum desăvîrșit este Hristos. De aceea — oricît am înainta în virtute — niciodată să nu socotim că am ajuns să fim desăvîrșiți, ci să ne socotim nevrednici în fața lui Hristos și să alergăm mereu spre ținta, care ne cheamă tot mai sus spre piscurile neajunse ale Desăvîrșirii divine (Filipeni 3, 12—14). De aceea iubirea se împletește cu smerenia, pe cînd cei ce se socotesc desăvîrșiți, pentru că fac unele fapte bune și se îngîmfă cu „sfințenia” lor, aceia sînt pe o cale greșită, pentru că mîndria este de la „cel rău”, nu de la Dumnezeu.

Așadar, viața morală în Hristos este alergare continuă, lucrare neîncetată în Dubul lui Hristos și după asemănarea lui Hristos, alergare care cere

(Continuare în pag. 2)

„Și vor chema numele lui Imanuel”

Matei 1, 23

Ne apropiem de marele praznic al Nașterii Domnului, Crăciunul, eveniment care a împărțit istoria noastră religioasă în două foarte întinse perioade. Prima se referă la pregătirea venirii între noi a Fiului lui Dumnezeu, a întrupării Sale. Unul dintre mijloacele folosite de Părintele ceresc în acest scop îl constituie prorociile Vechiului Testament, care precizează timpul, locul, lucrarea, patimile, precum și unele însușiri ale lui Mesia sau ale Mîntuitorului Iisus Hristos, încît pe baza celor peste 70 de astfel de prorocii s-ar putea încheia o schiță destul de bogată și precisă a activității Sale în trup omenesc.

Așa de pildă, Iacob ne vorbește despre Împăciuitorul (Facere 49, 10), Psalmistul David despre nașterea din veci (Ps. 2, 7—9), învierea din morți (Ps. 15, 10) ș. a., prorocul Ieremia despre Păstorul cel bun, Legămîntul cel nou (Ier. 23; 31, 32) ș. a., prorocul Daniel despre timpul cînd se va naște (Daniel 9, 24), prorocul Miheia despre Beileem, ca locul de naștere a Domnului (Miheia 5, 1), prorocul Zaharia despre intrarea triumfală în Ierusalim a Domnului, vinderea Sa cu 30 de arginți (Zah. 9, 9; 11, 13) ș. a.

Cele mai multe prorocii însă le are prorocul Isaia, despre care s-a spus că este chiar un fel de Evanghelist al Vechiului Testament și care ne vorbește despre lumina lumii (Is. 9, 1), înfrățirea cea mare dintre toate viețile Pămîntului (Is. 11, 6), Doctorul trupurilor și al sufletelor (Is. 61, 1) ș. a. Tot Isaia vorbește despre nașterea din fecioară a Fiului lui Dumnezeu, cînd zice: „Iată fecioara în pîntece a luat și va naște fiu și va chema numele lui Imanuel” (Is. 7, 14), text pe care îl găsim reproduș, ca împlinit în Iisus, de Sf. Evanghelist Matei la începutul Evangheliei sale: „Iată, fecioara va avea în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui Imanuel, ce se tîlmăcește: Cu noi este Dumnezeu” (Matei 1, 23).

Precum vedem în Sf. Evanghelie după Matei, numele de Imanuel este tîlmăcit pe înțelesul nostru, el provenind de la cuvintele ebraice: im-cu, anu-noi, el-Dumnezeu, „cu noi (este) Dumnezeu”.

Cuvîntul Imanuel sau Emanuel, dat Mîntuitorului Iisus Hristos, are deci o profundă semnificație, un adînc înțeles pentru viața noastră religioasă, el exprimînd ceva din ființa Celui ce îl poartă. De altfel toate numele de persoane pe care le întîlnim în Sf. Scriptură au această caracteristică, ca de exemplu: Adam = pămîntean, Eva = mamă (a pămîntenilor) ș. a.

Un comentariu al numelui Imanuel, așa cum spune Teodoret din Cir, îl constituie un alt text al prorocului Isaia referitor la venirea lui Mesia și anume: „Prunc s-a dat nouă, un fiu s-a dat nouă și va fi pe umărul lui stăpînirea și se cheamă numele lui: Inger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie” (Is. 9, 5).

Și din aceste texte desprindem adevărul pe care îl învață Biserica noastră, că ființa cea necuprinsă a lui Dumnezeu nu poate fi redată sau exprimată de nici un cuvînt omenesc, de nici un fel de nume, căci El „este mai presus de orice nume”, cum spune Sf. Apostol Pavel (Filip. 2, 9). Dar, așa cum am mai spus, aceste nume exprimă o latură, dacă ne putem exprima astfel, o însușire

(Continuare în pag. 2)

Viața morală în Hristos-Domnul

(Urmare din pag. 1)

de la noi să depășim mereu binele ce l-am făcut și să ne apropiem de Hristos, fără a socoti vreodată că am ajuns desăvârșiți așa cum El desăvârșit este.

Dar viața noastră în Hristos e totodată viața morală în Biserică. Hristos și Biserica una sînt, așa cum capul și trupul una sînt (Ef. 1, 22—23; Coloseni 2, 19). De aceea cel ce viază în Hristos, viază în Biserică și cel ce viază în Biserică viază în Hristos. Credinciosul — prin Sf. Botez — devine mădular al Bisericii. Și ca mădular al Bisericii, el iubește Biserica, slujește Bisericii. Sînt multe mădulare, dar un singur trup (I Cor. 12, 20). Și fiecare mădular are darul său. Fiecare mădular și toate la un loc trebuie să slujească Bisericii, să lucreze „spre zidirea Bisericii” (I Cor. 12, 22. 28—30; 14, 4—12). Această slujire izvoară din iubirea față de Biserică, iubire al cărei model este Iisus Hristos, care s-a jertfit pe Sine pentru „mireasa Sa”, Biserica. De aceea nu trăim pentru noi — ci pentru Biserica lui Hristos, care este „mama noastră duhovnicească” și care ne călăuzește pașii spre desăvârșirea în Hristos.

Totodată ca mădulare ale Bisericii nu slujim numai Biserica, ci ne iubim și unii pe alții. Fiecare mădular al Bisericii iubește pe celelalte mădulare, le ajută, le cinstește. Așa cum în trup ochiul vede pentru fiecare mădular, picioarele umblă pentru fiecare mădular, așa și în Biserică fiecare credincios ajută pe celălalt credincios, pe toți credincioșii. În felul acesta se dezvoltă viața morală a credincioșilor în slujba Bisericii și întru slujirea credincioșilor întreolaltă.

De asemenea morală creștină, după învățătura și pilda lui Hristos și după învățătura și pilda Bisericii, îndrumează pe credincioși să slujească poporului, să se integreze în obștea cea mare a patriei și să contribuie la propășirea ei. Căci toți sîntem fiii acestui popor, și — din iubire de patrie — sîntem chemați să ne dăruim toate capacitățile, toate energiile, să mergem pînă la jertfă pentru înălțarea poporului. Să vedem în fiecare fiu al poporului un frate iubit și să ne purtăm cu el ca și cu un frate. Să promovăm de asemenea iubirea dintre popoare, iubirea de orice om, indiferent de ce naționalitate sau credință religioasă este. Aceasta pentru că Hristos, din iubire, s-a jertfit pentru toți oamenii, pentru toate popoarele.

Aceasta este viața morală creștină: Viața în Hristos, în Dubul lui Hristos și după pilda (modelul) lui Hristos; viața în Biserica lui Hristos, spre slujirea lui Hristos, a Bisericii și a mădularelor ei; viața în solidaritate cu fiecare om, cu poporul, cu omenirea, pentru ca pretutindeni să fie pace, bunăînțelegere, înfrățire și propășire.

Numai însuflețiti de Dubul lui Hristos și încadrați în Biserica Sa, în societatea în continuă dezvoltare, vom putea să creștem în Hristos, să ne asemănăm cu Hristos și să fim lucrători vrednici în via Domnului și în ogorul patriei. Numai așa vom pași pe calea desăvârșirii în Hristos, pe care fie s-o dobîndim prin harul Domnului nostru, prin binecuvîntarea Bisericii și prin strădania noastră continuă și ajutorul fraților noștri.

† NICOLAE
Mitropolitul Ardealului

„Și vor chema numele lui Imanuel”

(Urmare din pag. 1)

a lui Dumnezeu, a lucrării Sale în viața noastră. Acest lucru este întărit și de numele Imanuel înținit la prorocul Isaia și Evanghelistul Matei, care ne întărește în convingerea că într-adevăr Dumnezeu este cu noi, este mereu prezent în viața noastră, sufletească și trupească. Cel mai mare argument este desigur chiar faptul întrupării Fiului lui Dumnezeu, al nașterii Sale dintr-o fecioară, întimplată în vremea regelui Irod cel Mare în Betleem.

Despre providența divină, așa cum numim faptul că Dumnezeu este cu noi, Sf. Scriptură ne îndreptățează în graiuri ca acestea: „Aproape este Domnul de toți cei ce-l cheamă pe el întru adevăr” (Ps. 144, 18), sau: „Cîntați celui ce îmbracă cerul cu nori, celui ce gătește pămîntului ploaie, celui ce răsare în munți iarbă și verdeață spre slujba oamenilor” (Ps. 146, 8), ori: „Ochii Domnului sînt pretutindeni, asupra celor buni și celor răi” (Pilde 15, 3).

Și cu adevărat, prezența lui Dumnezeu în viața noastră este cît se poate de vădită, căci în atîtea fapte de zi cu zi noi, cei ce credem în Dumnezeu, vedem providența Sa, binecuvîntarea Sa, purtarea Sa de grijă. Din acest motiv, într-o rugăciune liturgică mulțumim lui Dumnezeu „pentru toate binefacerile știute și neștiute” pe care le-a revărsat asupra noastră.

*

Dar numele de Imanuel, despre care am vorbit, ne oferă bun prilej de a avea în atenție și un alt fapt de foarte mare importanță pentru noi ca fii ai Bisericii străbune, cît și ca fii ai Patriei. Este vorba de felul cum ne botezăm pruncii, de numele cu care îi anunțăm în registrele de stare civilă.

Știm că, după învățătura Bisericii noastre, omul oglindește ceva din măreția lui Dumnezeu, el reprezentînd o valoare care nu poate fi cîntărită cu nici o măsură materială. Sau numele pe care îl purtăm trebuie să exprime și el cît de cît însușirile noastre, ființa noastră, personalitatea noastră. Așa se face că fiecare popor are nume specifice și astfel de nume are și poporul român, nume pe care le-au purtat părinții noștri, înaintașii noștri, voievozii noștri, scriitorii, poeții și patrioții înflăcărați etc. Cînd vorbim de pildă de Ștefan, gîndul ne duce la Ștefan cel Mare, care a iubit și apărât

cu atîta ardoare acest pămînt, numele de Mihai ne amintește de Mihai Viteazul, de vitejia și însușirile sale alese, cel de Nicolae, de Nicolae Bălcescu și alți conducători vrednici ai poporului nostru; Alexandru, Gheorghe, Vasile, Mircea, Ioan ș. a., ca și nume feminine tradiționale poartă în ele nu numai o anumită mireasmă de brad, de busuioc sau cîmp înflorit, ci și o încărcătură de înțelesuri istorice și spirituale.

La credincioșii noștri era, și mai este în unele părți, bunul obicei ca, atunci cînd se naștea un prunc, părinții se uitau în calendar și dădeau de obicei numele Sfîntului din ziua respectivă sau al unei sărbători mai apropiate. Purtînd numele unui Sfînt, al Sf. Nicolae, al Sf. Dumitru, al Sf. Gheorghe, al Sf. Ioan, al Sf. Marii, al Sf. Elena, al Sf. Paraschiva etc., acest lucru ne angajează mai mult atenția, ne obligă în plus să ne silim în a tinde spre virtuțile, spre credința, spre bună-tatea, blîndețea, dreptatea, rîvna spre cele bune și alte frumoase însușiri ale Sfîntului al cărui nume îl purtăm.

Spunem toate acestea pentru că există unele tendințe la unii dintre noi de a abandona numele noastre frumoase, pline, creștinești și românești, moștenite de la înaintași și a împrumuta pentru copiii noștri în actele de botez sau stare civilă, nume străine, ca: Robert, Carleta, Dayan, Elvis, Mery ș. a. care desigur sînt frumoase și potrivite pentru popoarele cărora le aparțin, sau diminutive ca: Gigel, Dorel, Cristinel, Tinel etc., încît se ajunge în situația cu totul nepotrivită să se vorbească de „bunicul Gigel, profesoara Țonțonica etc.”. Mergînd într-un procent mare pe această linie, aducem un grav prejudiciu identității poporului nostru, bineștiind că individualitatea unui popor se păstrează și prin numele pe care le poartă fiii săi.

*

Meditînd deci la numele de Imanuel, încărcat de atîtea înțelesuri pentru noi creștinii, să nu uităm totodată că atît credința noastră, cît și interesele superioare ale poporului nostru ne cer ca să fim cu toată grija la numele pe care le dăm urmașilor noștri, nume care să spună, să exprime ceva, nu numai să sune doar „din coadă”, cum spune Eminescu despre o poezie goală, fără miez.

Gh. Papuc

Noul Testament de la Bălgărad

Alba-Iulia (1648)

— 325 de ani de la tipărirea lui —

S-au împlini trei secole și o pătrar de cînd a ieșit de sub teascurile „craiești” din Alba Iulia renumita carte românească de învățatură creștinească îndeobște cunoscută sub numele de *Noul Testament de la Bălgărad* (1648). Evocînd evenimentul — căci a fost un eveniment, bisericesc și cultural românesc deopotrivă — gîndul nostru se întoarce cu recunoștință la cei ce l-au conceput și înfăptuit, vădînd cuvenita înțelegere, de pe pozițiile înaintate ale orientărilor contemporane, pentru scopurile urmărite prin înlesnirea realizării lui.

Gheorghe Rakoczy I (1630—1648) a fost fără îndoială un principe cu certă vocație culturală. A depus în această direcție eforturi care nu pot fi date uitării și nici minimalizate măcar. De pe urma acestor eforturi culturalizatoare au dobîndit folosință și românii din Transilvania, — dar numai parțial, căci Gheorghe Rakoczy I era principe calvin, iar românii, deveniți obiect al intențiilor sale prozelitiste, făceau față eroic încercărilor de calvinizare, cu nici un chip nevrînd să părăsească „o iotă sau cirtă” din vistierile credinței străbune. Refuzul general de care s-a izbit Catehismul calvinesc din anul 1640, tipărit în românește, e mărturie zguduitoare în acest sens. Replica pe care i-a dat-o mitropolitul Varlaam al Moldovei, a fost nimicitoare.

N-a fost mai norocos zelosul principe nici cu tipărirea cuvîntului dumnezeiesc în limba română, pentru că omul pe care intenționa să-l folosească de unealtă calvinizatoare și-a cunoscut datoria de păstor al „turmei” dreptcredincioase. Cuvintele — cu adevărat „potrivite” — pe care i le va adresa într-o predoslovie celebră, sînt „o capodoperă de abilitate în a evita orice angajare neortodoxă și a-l elogia, totodată, pe principele calvin în aceiași termeni cu care i-ar fi vorbit lui Vasile Lupu”. (George Ivașcu: *Istoria Literaturii Române*. Vol. 1. București. Ed. Științifică 1969, p. 157).

Omul acesta — pentru noi: providențial — a fost mitropolitul *Simion Ștefan* (1643—1654). Ales de sobor după prăbușirea Sf. Ierarh Ilie Iorest, Gh. Rakoczy I l-a „întărit” în scaun, dar condiționat. Cele 15 condiții pe care i le-a impus ținteau la infiltrarea de învățături calvinești în masa credincioșilor ortodocși români. Majoritatea acelor condiții erau „umilitoare și primejdioase pentru Biserica noastră, dar sînt și unele de folos”, ca cele privitoare la culturalizarea („învățarea”) poporului, la ținerea sinoadelor și cu deosebire la datoria preoților de a predica în limba română. (Cf. I. Lupaș: *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*. Sibiu 1918, p. 67).

Finanțarea tipării Noului Testament de la 1648 a urmărit — nemărturisit — același scop prozelitistic. Se știe că la începutul aceluiași secol al XVII-lea, principele Gavriil Bethlen (1613—1629) își pusese în gînd să atragă pe români la calvinism cu ajutorul școalei și al cărților tipărite. De aceea, pe cale de hotărîre dietală, a deschis copiilor de iobagi posibilitatea de-a urma școala (nemeși care-i împiedicau fiind amendați), a tocmnit oameni învățați să traducă Sfînta Scriptură în limba română și a planuit întemeierea unei tiparnițe românești în Alba Iulia. Murind el în 1629, a pierit și urma traducerii inițiate. Gh. Rakoczy I a reluat ideea. Mitropolitul Simion Ștefan urma să fie executorul ei.

...Și a fost! — în condiții care-i îndatorează pe urmași să-l pomenească de-a pururi, cu netre-cătoare recunoștință pentru *fapta lui ortodoxă și românească*.

Ostenitor cu tălmăcirea în românește a Noului Testament de la Bălgărad s-a vădit a fi — măcar pînă la un loc — ieromonahul Silvestru.

Marele merit al traducerii — meritul de căpetenie, căci are și altele — constă în faptul că este făcută „pe înțelesul poporului”, în limba vorbită de străbunii noștri de pretutindeni.

Predoslovia — închinată principelui ardelean — este unul din cele mai valoroase și mai cunoscute documente ale istoriei noastre literare (nu numai a celei bisericesti). E un document plin de conținut, ca un spic îngreunat de rod.

Aducînd la îndeplinire „porunca” craiului numit — de a căuta între „popii” săi „preuți căr-turari și oameni înțelepți care să știe izvodii Testamentul cel Nou... din limba grecească și sla-

(Continuare în pag. 4)

1 DECEMBRIE 1918—1 DECEMBRIE 1973

Unitatea românilor, oglindită în predosloviile cărților noastre bisericești

Se împlinesc 55 de ani de când cei o sută de mii de români adunați la Alba Iulia au hotărât unirea pe veci cu România.

Se împlinea astfel visul de aur al moșilor și strămoșilor noștri transilvăneni care în cursul veacurilor s-au simțit „una” cu „țara”, adică cu frații lor de un neam, o limbă și o credință din Țara Românească și din Moldova. S-a pecetluit acum pentru totdeauna unirea făurită numai pentru o clipă de marele voievod Mihai Viteazul, la 1600. Și-au găsit acum încununare năzuințele și lupta pentru dreptate socială și libertate națională dusă de Inochentie Micu, Horia, Cloșca și Crișan, de alcătuitoarii Supplexului din 1791, de revoluționarii din 1848, în frunte cu Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, Andrei Șaguna, de memorandiști, de toți cei care au suferit și au luptat în cursul marii încleștări mondiale din 1914—18, care a dus la prăbușirea imperiului habsburgic.

Dar la temelie marelui act săvârșit la 1 decembrie 1918 n-a stat numai lupta și jertfa marilor eroi și mucenici ai neamului, căci pe lângă ei au luptat nenumărați alți vrednici români și creștini, al căror nume nouă ne-au rămas necunoscute fiindu-i cunoscute numai Celui Atoateștiutor.

Preoți și călugări, călugărițe, meșteri-tipografi, zugravi de biserici, dascăli și copişti și mulțime de credincioși treceau dintr-o țară într-alta fără să țină seama de hotarele nefirești dintre ei, ducând peste tot același suflet, creștinesc și românesc, întărind conștiința românească și credința în viitorul fericit al urmașilor lor.

La cuvântul acestora, se adaugă și slova scrisă din cărțile noastre de slujbă, care erau răspândite în bisericile din toate colțurile pământului românesc, acolo unde se auzea vorbă românească și se săvârșeau slujbe după rânduiala ortodoxă. Încă smeritul, dar vrednicul diacon Coresi, în epilogul Evangheliarului românesc de la Brașov din 1561, scrie că s-a tipărit „să fie popilor românești să înțeleagă, să învețe rumânii cine-s creștini”. Peste aproape un veac, în cunoscuta Cazanie a mitropolitului Varlaam, tipărită la Iași, în 1643, Vasile Vodă Lupu scria o predoslovie către „toată seminția românească pretutindenea ce se află pravoslavnică într-această limbă”, arătând că dăruiește această carte ca „dar limbii românești”, adică poporului român.

Ideea de unitate etnică și lingvistică era exprimată limpede și de contemporanul lor din Transilvania, mitropolitul Simion Ștefan, în prefața Noului Testament de la Alba Iulia din 1648. El scria că s-a străduit să tâlmăcească textul biblic în așa fel încât să înțeleagă toți rumânii, iar dacă nu vor înțelege vina o purtau aceia care „au răs-

firat rumânii printr-alte țări, de s-au mestecat cuvintele de alte limbi”.

Ca și domnitorul Vasile Lupu, mitropolitul Dosoftei al Moldovei, în prefața Liturghierului pe care l-a tipărit la Iași în 1683, spunea că îl dăruiește ca dar „limbii românești”, adică poporului român de pretutindeni.

Pravoslavnică Mărturisire a lui Petru Movilă, mitropolitul de neam român al Kievului, a fost tradusă și tipărită în 1691 la Buzău, de logofătul Radu Grecean, „spre folosul de obște al neamului românesc”.

Din multe prefețe ale cărților de slujbă tipărite în secolul al XVIII-lea în care apare ideea de unitate a poporului nostru ca și originea sa latină, amintim doar prefața Mineiului pe ianuarie tipărit de episcopul Chesarie al Rîmniceului, în 1779. „Aflu linia neamului românesc — scria el — din vechi trăgându-se, din slăvit neam al romanilor.”

La începutul secolului al XIX-lea un învățat călugăr muntean, Naum Rîmniceanul, ai cărui strămoși erau originari din Jina Sibiului, vorbea, în „cuvîntul înainte” la traducerea unei Istorie bisericești din grecește (rămasă în manuscris), despre războaiele lui Traian cu Decebal, despre colonizarea Daciei, despre rolul precumpănitor al elementului dac în formarea poporului român, despre continuitatea noastră pe aceste meleaguri și despre originea latină a limbii noastre.

Iată, dar, numai câteva exemple din frumoasele și mișcătoarele prefețe ale vechilor noastre cărți de slujbă, care au dus cuvînt de mîngîiere și de întărire în inimile românilor de pretutindeni.

Rezultă și din aceste precuvîntări sau predoslovii adevărul că rumânii de pe teritoriul vechii Dacii au avut permanent conștiința că ei sînt una, că interesele și aspirațiile lor sînt aceleași încît actul din 1 decembrie 1918 apare ca o încoronare a unor realități care se cereau de mult împlinite.

De aceea în ceata vrednicilor noștri înaintași, care au luptat, prin cuvînt și faptă, pentru făurirea unității noastre de stat, nu putem să nu-i pomenim și pe smeriții alcătuitoarii — ierarhi, preoți și călugări — ai minunatelor predoslovii ale cărților de slujbă de altădată.

Gîndul lor, prins în slova tipărită, a încălzit inimile, a luminat mințile, a întărit simțirile, călăuzind pe fiii acestui popor spre noi biruințe, pînă la zilele pe care le trăiesc astăzi în hotarele aceleiași Patrii și cu prosperitate urmașii lor. Iată de ce, acum, la împlinirea celor 55 de ani de când Patria noastră a devenit una și nedespărțită, se cade să aducem prinosul nostru de cinstire și acestor smeriți, dar vrednici înaintași ai noștri.

M. Păcurariu

Opinii ale unor străini despre Dimitrie Cantemir

Dimitrie Cantemir este cel mai mare cărturar dintre toți voievozii români. Cu prilejul tricentenarului nașterii sale (1673—1973), presa națională și mondială au revelat puterea creatoare a spiritului românesc și contribuția sa la dinamismul culturii umane. Personalitate polivalentă excepțională, genială, a fost recunoscut ca atare pe plan european, în 1714, la alegerea sa ca membru al Academiei din Berlin. Diploma alegerii, între altele, spune: „... Societatea noastră a dobîndit o nouă strălucire și o podoabă neîntrecută. Ne închinăm cu smerenie în fața bunăvoinței ce ne-o acordă principele nouă și lucrărilor noastre.”

Spiritul său universalist, cu bogăția calităților sale de istoric, filolog și geograf, filozof și sociolog, teolog și moralist, literat și poet, etnograf și naturalist, medicinist și muzicolog, arheolog, folclorist și satiric etc., a fost dinamizat și încoronat de patriotismul său luminat, de „dulcea dragoste de moșie” care permanent l-a animat și călăuzit. Pe linia aceasta, D. Cantemir este ctitorul modern al istoriei naționale, primul istoric care a afirmat temerar și documentar originea latină, continuitatea în Dacia Traiană și unitatea neamului româ-

nesc din Muntenia, Moldova și Transilvania, pe temeiul istoric și lingvistic, cultural și religios-tradițional.

Calitățile sale de autentic enciclopedist european și mondial au cîștigat admirația străinilor — ca să nu grăim despre români — care se întrec să-i aducă cele mai frumoase aprecieri, și — prin aceasta — chiar neamului său.

Astfel învățatul grec, Mihail Schendos, care l-a cunoscut la Moscova, zice despre el că „l-au iubit muzele, l-au prețuit oamenii învățați, l-au cinstit împărații”.

Și pe drept. În jurnalul său de campanie, țarul Petru cel Mare, scrie că „Dimitrie Cantemir era un om foarte înțelept și capabil pentru sfaturi”. „Convorbirea cu acest principe învățat — zice un contemporan al său, Tr. Ch. Weber, rezidentul Hanovrei în Rusia — era foarte plăcută. Țarul (P. c. Mare) are multă prețuire pentru el și este convins că dacă în expediția de la Prut ar fi urmat sfaturile lui n-ar fi dat greș”...

Un alt învățat grec, Ieremia Cacavela, fost dascăl al lui D. Cantemir, elogiindu-i învățătura

(Continuare în pag. 4)

INFORMAȚII

● La sfîrșitul lunii octombrie 1973 a avut loc la Moscova Congresul Mondial al Forțelor păcii, la care au participat peste 3.000 de delegați, observatori și invitați, reprezentînd 1.100 organizații naționale și 117 organisme internaționale. Delegația țării noastre a fost condusă de președintele Academiei Republicii Socialiste România, Miron Nicolescu.

Domnul Președinte al Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu, a adresat Congresului un Mesaj de salut, în care reafirmă poziția țării noastre în cauza destinului păcii în cuvinte ca acestea:

„România socialistă și-a adus permanent contribuția la evoluția pozitivă a vieții internaționale, acționînd în direcția statornicirii unor raporturi noi între state, bazate pe respectarea neabătută a principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc.

Considerînd că perpetuarea situațiilor de tensiune și conflict este incompatibilă cu cerințele asigurării păcii generale, Republica Socialistă România acționează perseverent pentru excluderea războaielor, a forței și amenințării cu forța din viața internațională, pentru rezolvarea problemelor litigioase dintre state exclusiv prin mijloace politice, pașnice.”

Participanții la Congres au adoptat un Apel în care se cheamă la unirea eforturilor pentru asigurarea unei păci drepte și durabile în întreaga lume, ca bogățiile, cunoștințele științifice și munca umanității să fie puse în slujba popoarelor, iar nu în scopuri de distrugere etc.

● Împlinirea a 150 ani de la moartea marelui dascăl din Avrig, jud. Sibiu, Gheorghe Lazăr, a prilejuit în toată țara multiple manifestări comemorative, ele culminînd cu festivitățile din 27 și 28 octombrie 1973, care au avut loc la Sibiu și Avrig.

Astfel în 27 octombrie a. c. a avut loc în sala de conferințe a Astei o sesiune de comunicări științifice, la care și-au adus aportul personalității de seamă ale literelor și culturii românești: Acad. prof. univ. Dr. docent Al. Dima: „Evocarea personalității și activității lui Gheorghe Lazăr”, prof. univ. Dr. Iosif Pervain: „Un om între oameni — Gheorghe Lazăr, descăleător de cultură”, prof. univ. Emilia Milicescu: „Gheorghe Lazăr în arhivele de la Viena și Karlowitz”, prof. Ioan Bota: „Lumea în care a copilărit și s-a format Gheorghe Lazăr”, prof. Vasile Netea: „Gîndirea politică și patriotică a lui Gheorghe Lazăr”, prof. Adriana Niculiu: „Gheorghe Lazăr ctitor al școlii românești”, prof. Felicia Cărăușu: „Gheorghe Lazăr — personalitate în istoria învățămîntului românesc” etc.

În după-amiaza aceleiași zile a avut loc în parcul Astra dezvelirea unui bust al marelui dascăl, în prezența unui numeros public, a organelor de stat și culturale.

După solemnitățile din parcul Astra, la Casa de cultură a sindicatelor s-a desfășurat o manifestare comemorativă, organizată de Consiliul Culturii și Educației Socialiste și a Comisiei Naționale U.N.E.S.C.O.

A doua zi, Duminică, 28 octombrie a. c., serbările au continuat în satul natal al lui Gheorghe Lazăr, Avrig.

Încrestăm de asemenea faptul că nr. 9/1973 al revistei Sibiene „Transilvania” este închinat aceleiași comemorări, împlinirea a 150 de ani de la moartea lui Gheorghe Lazăr, eveniment pe care revista îl evocă multilateral, într-o seamă de materiale documentare și cu căldură scrise, din care se desprinde chipul luminos de patriot înflăcărat al întemeietorului învățămîntului superior românesc.

Remarcăm faptul important pentru biografia lui Gheorghe Lazăr, exprimat acum 60 ani de A. Sădeanu de la Arad, că „Lazăr n-a studiat cu banii baronului Brukenthal, ci cu bani românești”, proveniți în bună parte din fondul sidoxial al Episcopiei ortodoxe din Sibiu, care l-a chemat în slujba sa ca diacon fiind și primul profesor la Seminarul teologic din Sibiu în anii 1811—1816.

● Întreprinderea de sere din Codlea, jud. Brașov, a recoltat într-o singură zi 100.000 de flori. La recentul concurs internațional al florilor de la Hamburg, la care au participat peste 580 de firme din toată lumea, garioarele românești au obținut o medalie de argint și șapte de bronz.

Noul Testament de la Bălgărad...

(Urmare din pag. 2)

vonească" pe limba românească, mitropolitul Simion Ștefan vorbește constant limbajul vladicului și omului de cultură care este pătruns de a) *conștiința unității poporului român* (în ciuda faptului că împrejurările istorice îl „răsfirase" în mai multe „țări") și de b) *conștiința necesității de a avea ceea ce se va numi mai târziu o limbă literară comună*. De aceea, traducătorii Noului Testament de la Bălgărad s-au nevoit să scrie într-o limbă cât mai accesibilă tuturor românilor:

„Noi drept aceia ne-am silit de în cât am putut, să izvodim așa cum să înțeleagă toți, iară să (=dacă) nu vor înțelege toți, nu-i de (=din) vina noastră, ce-i de vina celui ce-au răsfirat rumânii printr-alte țări, de ș-au mestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăesc toți într-un chip".

Este cunoscută îndeobște compararea cuvintelor cu banii — „mod sugestiv de a susține necesitatea unei limbi „literare" unice a tuturor românilor" (Ivașcu: o. c., p. 159) — care sună astfel:

„Aciasta încă vă rugăm să luați aminte că rumânii nu grăescu în toate țările într-un chip, încă neci într-o țară toți într-un chip; pentr-aceia cu nevoe poate să scrie cineva să înțeleagă toți, grăind un lucru unii într-un chip, alții într-alt chip: au veșmânt, au vase, au altele multe nu le numesc într-un chip. Bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sânt buni carii îmblă în toate țările, așa și cuvintele acelea sânt bune carele le înțeleg toți".

Această comparare a cuvintelor cu banii va fi reluată de Bogdan Petriceicu Hașdeu în celebra sa teorie a circulației cuvintelor.

Dincolo de însemnătatea sa bisericească — și chiar teologică — Noul Testament de la Bălgărad face să se ivească „zori filologiei române" (Ivașcu: o. c., p. 2) și oferă în glose marginale un început de „dicționar al neologismelor", „primul de acest fel la noi" (Id., p. 158).

Adăugându-se tipăriturilor lui Coresi și Varlaam mitropolitul, Noul Testament de la Bălgărad constituie pentru vremea de-atunci dovadă că și limba română putea fi folosită ca limbă liturgică. Cărturarii din generațiile următoare, stimulați de aceste tipărituri, vor realiza și ei altele, din ce în ce mai apropiate de limba vorbită de popor.

Se cuvine să remarcăm apoi — cu istoricii literari contemporani de mare prestigiu — că odată cu sec. XVII și XVIII, oameni de cultură bine cunoscuți (ca: Simion Ștefan, Gr. Ureche, Miron Costin, Const. Cantacuzino, Dimitrie Cantemir), acordă atenție din ce în ce mai vădită „discutării problemelor limbii și mai ales, ale originii poporului român" (Acad. Al. Rosetti, Boris Cazacu și Liviu Onu: Istoria limbii române literare. Vol. I. București. Ed. Minerva 1971, p. 38). Acest fenomen se petrece înainte de-a apărea și de-a se afirma Școala Ardeleană, ceea ce pentru stabilirea adevărului istoric nu prezintă un detaliu de trecut cu vederea.

De asemenea, socotim util să reținem că „dacă preocupările de folosire a unei limbi accesibile românilor de pretutindeni își găsesc loc în Noul Testament al lui Simion Ștefan, consolidarea variantei muntenești la baza limbii literare se realizează prin tipărirea *Bibliei de la București* (1688), moment important în evoluția limbii române literare" (Idem, p. 37).

Nu putem încheia această succintă evocare fără a încerca să pătrundem ceva mai adânc în ceea ce am putea numi geneza de „taină" a Predosloviei Noului Testament de la Bălgărad, considerată ca document de atitudine ortodoxă și românească într-o etapă de culme a istoriei poporului român din Transilvania, capabilă s-o odrăsească și s-o impună contemporanilor mitropolitului bălgărean.

În 1599—1600, Mihai Viteazul izbutise să unifice sub sceptrul său Țara Românească, Moldova și Transilvania. Marea faptă restauratoare a Daciei Felix — de durată efemeră — s-a destrămat politicește deodată cu prăvălirea capului cutezătorului voievod în pulberea Cîmpiei Turzii. E-courile ei, însă, aveau să dureze peste ani și peste secole de-a lungul și de-a latul acestui amenințat pământ, românesc în veci și pentru veci de veci. Ca într-o străfulgerare de vis, rumânii de pe ambele coline ale Carpaților au înțeles din epopeea lui Mihai Viteazul că *unitatea lor politică, într-un stat național*, e posibilă, toți trăgându-ne din aceeași tulpină și aceeași limbă avînd.

În anul 1655, mitropolitul Simion Ștefan nu mai trăia (cf. Lupaș: o. c., p. 69). Aceasta înseamnă că la vremea când se consuma „miracolul" unificator de la Alba Iulia, el trebuia să fi fost adolescent, sau măcar copil mărișor. Laolaltă cu toată generația lui, el a trăit intens clipele acelea de ridicare a întregului popor român la conștiința unității lui. După ce „împărăția" lui Mihai Viteazul s-a destrămat sub loviturile perfide ale trădării, a rămas — plutind oarecum în aer și încălzind cugetele tuturor românilor — speranța și năzuința repetării acelei experiențe unice. Slova arzîndă a Predosloviei *Noului Testament de la Bălgărad* (ca și a *Psaltirii* tipărite tot acolo în anul 1615) a fișnit din această experiență de neuitat. Altă explicație nu se poate da afirmațiilor îndrăznețe și lucide ale mitropolitului transilvan. (Nicolae Colan: „Biserica neamului și unitatea limbii românești"; discurs de recepție la Academia Română; București 1945, p. 21 sugerează această posibilitate, iar Grigorie Marcu: *Sfînta Scriptură în „pom" românesc*; în rev. „Mitropolia Ardealului", III, 1958, p. 790 urm., o socotește ceva de sine-nțelese).

Sînt fapte fără de moarte — și cuvinte fără de moarte...

Gr. M.

Opinii ale unor străini...

(Urmare din pag. 3)

din cartea Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea, spune: „... Fii încredințat că nu după mult timp înțelepciunea ta te va încununa, trecîndu-te în cartea marilor săi eroi".

Maniera sa elegantă în raporturile sociale, l-a impus stimei și respectului tuturor. Despre acestea face pomenire Rafael Leszczuski, trimisul regelui Poloniei, August II, în 1700, la Poarta otomană, care notează în jurnalul său: „... Este un bărbat erudit în limba latină și cu educație aleasă, ca și cum ar fi fost educat în Polonia..." La fel îl descrie francezul Moreau de Brasse, unul dintre ofițerii țării Petru cel Mare, care, însoțind pe țar la Iași în 1711, îl cunoaște pe D. Cantemir și în Amintirile sale tipărite la Amsterdam în 1716 zice: „Acest domnitor era un om mic de statură, cu trupul șlefuit în chip delicat, bărbat frumos, grav și cu înfățișare așa de plăcută, cum n-am văzut niciodată în viața mea. Era om politicoș, afabil, cu conversație blîndă, politicoasă, curgătoare, vorbind latinește în chip ales, ceea ce era f. plăcut pentru cei ce... aveau bucuria să se întretină cu acest principe."

Personalitatea complexă a lui D. Cantemir o reliefează lapidar Voltaire filozoful, în a sa Istorie a lui Carol al XII-lea, scriind: „... El reunea talentele grecilor antici, știința literelor și a armelor." „Prin capacitatea sa profesională, prin cultura artelor și prin instructivele sale scrieri, s-a făcut

cunoscut în toată Europa... El cunoștea (pe lîngă limba maternă) limba turcească, persană, arabă, elina, greaca nouă, slavona, franceza. Studiile ce le făcuse, în filozofie și în matematică, îl puneau între cei mai mari învățați din timpul său. El a ajuns aproape de moarte — să fie principe al imperiului roman-german — zice George I. Zavriras, traducătorul erudit al spuselor sale în grecește. E vorba aici de titlul și cinstea ce i-o făcuse împăratul Carol al VI-lea, cînd a primit trista veste despre moartea domnitorului moldovean, în Rusia, în 1723.

Aceleași aprecieri distinse le face, în 1726, marele cărturar român, geograful francez J. Nicolos Deliste pe un manuscris rămas de la Cantemir în Biblioteca Națională din Paris, unde scrie: „Era un principe învățat după cum se vede din memoriile sale geografice, istorice și arheologice pe care le-a alcătuit în călătoria sa cu țarul..."

În sfîrșit, din mulțimea de admiratori ai luminatului domn mai amintim numai pe eruditul german T. S. Bayer, profesor la Academia din Petersburg, contemporan cu D. Cantemir. Într-o lucrare de a sa, publicată în 1726, îl descrie în felul următor: Acest principe era un om cu suflet mare, cu mari virtuți, obișnuit cu primejdia și avînd o dragoste de necrezut pentru știință, încît nu s-ar putea afla altul asemenea din vremile vechi, la alte popoare". Pr. Simion Radu

Sfîntul Ambrozie

În secolul IV, Biserica era frămîntată de marea crezie ariană, care după autorul ei Arie micșora persoana Mîntuitorului Iisus Hristos la o simplă creatură a lui Dumnezeu-Tatăl; apoi prin Macedoniul arianismul s-a deplasat și asupra Sf. Duh, considerîndu-l de asemenea o creatură inferioară și astfel ambele abateri desconsiderau Sf. Treime. De aceea arianismul a fost înfrînt la primul sinod ecumenic de la Niceea din 325 și apoi macedonismul la al doilea sinod ecumenic de la Constantinopol din anul 381, cînd a fost formulat și definitivat Simbolul de credință ortodoxă, cu cele 12 articole, care și azi se citește la Sf. Liturghie ortodoxă.

În acea vreme trăia în Apus, la Trier, familia prefectului Ambrozie din Galia, originară de la Roma, și cunoscută prin credința ei fierbinte creștină. În 339 s-a născut ca al treilea fiu, Ambrozie cel tînăr; sora lui mai mare Marcelină s-a călugărit și fratele Satir a ajuns funcționar de stat în Africa.

Ambrozie a studiat la Roma dreptul și retorica și în anul 370 a fost numit consul al Liguriei, cu sediul la Mediolan, cetate în care, în anul 313, Constantin cel Mare dăduse Edictul de libertate pentru Creștinism.

În urma unui conflict între arieni și ortodocși pentru succesiunea la scaunul episcopal, o voce de copil a răsunat: „Ambrozie să fie episcop" și atunci cu toții fură de acord să-l aleagă pe Ambrozie episcop și actul a fost săvîrșit la 7 decembrie 374.

Acum tînărul vladică (—395) s-a pus pe studiul Teologiei după Sf. Ipolit al Romei, dar mai ales a fost atras spre teologii răsăriteni, scriitorii sau Părinți bisericești, ca Origen, Sf. Atanasie, Didim cel Orb, Sf. Chiril al Ierusalimului, Sf. Vasile cel Mare și Sf. Grigorie de Nazianz. Astfel el poate fi privit ca un Părinte bisericesc latin grecizant, care apăra cu hotărîre „ortodoxia niceeană". În acest sens a și activat ca sfetnic al împăraților romani din Apus, Valentinian I, Grațian, Valentinian II și Teodosiu cel Mare (—397). Dar față de acești suverani Ambrozie păstra poziția corectă de autonomie bisericească, precizînd că împăratul este în Biserică, dar nicidecum peste Biserică.

Ambrozie era mai mult păstor de suflete decît scriitor de Teologie, adică folosea mai puțin speculația dogmatică și acorda mai multă atenție vieții morale a credincioșilor, prin îndemnuri concrete spre trăirea lor în virtuți. În exegeză se orienta după exemplul dat de Origen și Sf. Vasile cel Mare, explicînd texte din Vechiul Testament și Evanghelia după Luca. Pe teren practic a compus lucrarea: Despre oficiile clericilor, în care accentua îndeosebi virtutea de a fi „cinstit" și „folositor", în răstimpul petrecerii în lume, dar a analizat și expus împrejurările de conflict între ele în viața umană, care aduc păcate. Astfel arăta Ambrozie că morala creștină este superioară celei naturale, practică pe atunci de religiile antice. Pe linie teologică a scris: Despre credință, subliniind învățătura ortodoxă tradițională, căci stăruise pe lîngă Teodosiu cel Mare să cuprindă în Decretul său din 380 ca religia oficială creștină din imperiu să fie de caracter ortodox; apoi s-a bucurat de deciziile sinodului II ecumenic pentru că apăra Ortodoxia și oferea prilejul ca toți să se întoarcă la această Ortodoxie. Iar imnurile sale, pline de duhovnicie, au fost încadrate în cultul liturgic.

Sf. Ambrozie, cum a fost cinstit mai tîrziu, se străduia necontenit să fie următor tradiției și doctrinei ortodoxe niceene a Bisericii; el propovăduia unitatea celor două firi în Hristos; arăta că păcatul original este general, așa că botezul copiilor este necesar, ca și căința sinceră; sublinia rolul harului divin în raport cu voința umană; în Biserică vedea comuniunea externă a credincioșilor și cinstirea Sf. Fecioare Maria o demonstra ca necesară nu numai pentru că este Maica Domnului, dar și pentru că poate fi privită ca ideal de virtuți.

Ca vladică s-a arătat exemplu de blîndețe și de adevărat păstor sufletesc; bun și înțelegător și cu totul dezinteresat din punct de vedere personal; dispus să asculte durerile și necazurile oricui, să sară în ajutorul celui ce-i cerea sprijinul. Fiind fire excepțional de nobilă și delicată, dorea ca fiecare preot să-i urmeze pe această cale ascendentă de adevărat umanism.

Plin de spiritualitatea unui Părinte bisericesc răsăritean și promovînd un creștinism practic ca un apusean, Sf. Ambrozie este în genere expresia Părintelui bisericesc din epoca patristică a Bisericii.

Prof. M. Șesan